

6e. *Tenslotte het camera-omhulsel.*

Dit bestaat uit een stevige houten kist, die groen geverfd is en welks voor- en achterwand door scharnieren met den bodem verbonden zijn, zoodat ze neergeklapt kunnen worden. Achter dient dit voor het wisselen der platen en vóór, om den balg van de camera in en uit te kunnen schuiven tot het verkrijgen van een scherp beeld. Een rond gat in de frontplank correspondeert met het objectief.

Om de verbinding der verschillende geïsoleerde draden gemakkelijk en vlug te doen plaats hebben, laat ik ieder draaduiteinde van het electrische mechaniek uitkomen in een contactschroefje aan de buitenzijde der kist, (nog doelmatiger zijn stopcontacten).

Eindelijk de bevestiging van de kist op het statief:

Het meest practische is een verbinding door een balhoofd of kogelgewicht, waarmede het opgeschroefde toestel in alle richtingen op den driepoot gedraaid en bovendien in iederen stand gefixeerd kan worden. Vooral bij het fotografeeren in steil boven- of benedenwaartsche richting levert een dergelijke bevestiging een groot gemak op.

Dordrecht.

Dr. C. EYKMAN.

(wordt vervolgd).

DE VOGELTREK LANGS DE HOLLANDSCHE KUST.

(Vervolg en slot van blz. 215).

NOVEMBER. Hoewel er af en toe nog dagen, vooral morgenuren komen, die aan October-drukke herinneren, is toch de groote trek gepasseerd en krijgen we een langzaam en geleidelijk afnemen.

De 1ste van de maand brengt eerst mistig, later opklarend weer, zonnig. Wind Zuid tot Oost; tegen den avond toenemend. 's Morgens aan zee trek van bonte kraaien; 's middags ook tamelijk sterke trek en tegen 4.45 spreeuwen-troepen, die met zeer veel geruisch overvliegen. 's Avonds wat lijstertrek langs zee en ik meende een vink.

Den 2den November is er 's morgens, wanneer het aldoor motregent (wind $\pm$ Zuid) totaal geen trek. 's Middags 2 bonte kraaien, een groote troep spreeuwen ($\pm$ 60) en een troep van $\pm$ 40 lijsters. »Ik dacht alles zanglijsters op een paar koperwieken na, die ik meende te hooren.« Veel roodborstjes. Den 3den November met O.-wind en eerst bewolkte, later zonnige lucht, begint met hoopen kraaien, reeds om 6.40. Kauwtjes in troepen of afzonderlijke exemplaren (300 à 400 meter hoog)¹⁾; leeuweriken ongeveer even hoog; koperwieken $\pm$ 200 M.

»Er waren geen vogels die laag trokken; eerst zocht ik dat daarin te verklaren, dat vlak bij den grond veel damp hing; op plekken echter, waar deze al lang niet meer was, trokken ze toch zoo razend hoog.« Troepjes vinken, wat graspiepers. Van spreeuwen noteerde ik troepen van resp. $\pm$ 40, $\pm$ 60, $\pm$ 30, $\pm$ 20, $\pm$ 15 stuks.

Overdag nemen mijn vrienden waar: Het aantal bonte kraaien schatten ze op 1500 per uur; in 6 uren wordt dit 9000 stuks. Verder kringden er 3 roofvogels samen rond en later een sperwer of torenvalk; de 3 eerste zijn hoogstwaarschijnlijk sperwers geweest. Koper-

¹⁾ Over hoogteschattingen later.

wieken, vinken, leeuweriken, 1 wulp, spreeuwen (tegen den avond drukker); kepen? 's Avonds drukke trek van koperwieken. *Spreeuwen trekken het drukst in de morgenuren en tegen den avond, midden op den dag weinig of niet.* 4 November is het prachtig weer met warme zon en frisschen Oostenwind:

De kraaientrek loopt schitterend regelmatig. Hoog, hoewel minder hoog dan gisteren (150—200 M.) en een enkele laag. Leeuweriken niet talrijk, $\pm$ 50 M. hoog. Een sijsje weer zeer hoog; groenvinken, boomleeuwerik. *Veel kepen, minder vinken*, alles heel hoog; spreeuwen in kleine frontjes; een troep van 23 duiven (oenas?)¹⁾ Een troepje van 26 koperwieken en later vele exemplaren apart. Weinig piepers, een troep van $\pm$ 150 spreeuwen; *kauwtjes niet in groote troepen.*

Een sperwer nadert in de verte en passeert grootendeels zeilend. Tusschen 6.45 en 7.15 passeeren $\pm$ 2000 kraaivogels, 7 kneutjes, een troepje van $\pm$ 10 boomleeuweriken, een troep van $\pm$ 200 kraaivogels (kauwtjes?) Ringmusschen. Over den binnentrekweg (begin van Noordwijk-Binnen) eveneens drukke passage. Na het ontbijt mindert de kraaiendrukke sterk, tot $\pm$ 9 per minuut. Ik schatte ze (maar te laag) voor vandaag op 9000 stuks. Intusschen komen later de kauwen in grooter troepen en ook boomleeuwerik. Bonte kraai en sperwer aan het vechten, waarbij de laatste ten slotte op den eersten aanvalt, koperwieken en leeuweriken; 2 roode wiekels (?; een oogenblik dacht ik aan blauwe wiekels²⁾ maar ik geloof ten onrechte). Bij Dobbe een roode wiekel. In het duin later een sperwer; op zee een dozijn eenden, waarschijnlijk zwarte zeeëenden. Een kennis vindt aan zee een vink, die zich laat opnemen, doch na eenigen tijd wegvliegt (uitgeput?). 's Avonds koperwieken.

Den 5en November, met donker weer en normalen $\pm$ Z.W. wind, geeft 's morgens 3 bonte kraaien en wat koperwieken. »Jo Veerman vertelde me nog, dat de kraaien Zaterdag enorm hoog trokken en één ding was leuk, op bepaalde punten kringden ze allemaal op en op zekere hoogte gekomen, trokken ze verder langs den hoogen trekweg; weinige trokken lager. Ik zag dat zich verheffen ook zoo mooi, Zondag voor een week, toen ik zoo bij Dobbe genoot op het hek (28 Oct.). Dit verschijnsel is hoogst eigenaardig en met mooi, helder weer op gunstige punten, den heelen dag waar te nemen. Het herinnert aan schepen, die, de bakens volgend, wateren met de grootste diepte houden. Op een bepaald punt, stijgen de duizenden, elkaar volgende vogels, regelmatig op, vaak door kringing bijna loodrecht en zoodra ze de hoogte bereikt hebben, die bereikt schijnt te moeten worden, spoeden ze zich voort, de voor mannen weer achterna. Hun bakens zijn onzichtbaar, hun wateren stil, hun gronden diep.

6 November, met veel regen, bewolkte lucht en sterken W. wind, levert niets, zelfs geen kraai, vink of spreeuw. Alleen nemen 2 kennissen ieder een koppel ganzen waar, de eerste van $\pm$ 30 stuks van binnen naar zee, de 2e zee langs naar het Zuiden van 28 stuks.

Den 7en is het weer regenachtig, maar soms kort helder. Wind vrij sterk $\pm$ Z.W. Weinig kraaien (bonte en roeken) kepen (geen vinken), spreeuwen; 2 duiven (oenas?)

8 en 9 November met donker weer, regen en Z.W. wind, sturen resp. 2 en 1 roode wiekel en een troep van 200 kraaien. Den 10en is het weer net zoo, maar het is langer droog. 's Avonds wind $\pm$ N.O. 's Morgens, als het droog is, flinke kraaientrek, ook zee langs (boven het water).

Enkele spreeuwen; een keep. 's Avonds 1 koperwiek; tegen schemer ook al enkele.

11 November is het mooi, zonnig weer met $\pm$ N. O.-wind. Soms wat bewolkt.

Om 6.30 uit: aan zee een dozijn strandloopertjes (waarschijnlijk drieteen), kraaientrek vrij druk en hoog: »alle lijken me bonte; vliegen sommige lager, doordat ze kortgeleden opvlogen van het strand, dan stijgen ze langzaam tot op den trekweg. Er zijn er veel, die zich even neerlaten om iets te eten; komen er dan nieuwe over, hoog in de lucht, dan gaan ze weer verder. In het duin rusten ze ook: een hooge kop, omgeven door

¹⁾ G. A. Brouwer vertelde me, dat veel van die grootere duiventroepen uit postduiven bestaan en zoo zou het dus best mogelijk zijn, dat een deel van die onbekende of twijfelachtige duiven van mij deze dieren zijn geweest. Gemeen!

²⁾ Falco subbuteo.

een helmrandje, afstekend tegen den helderen morgenhemel en daar midden in de vergaderde kraaien, 20, 30 stuks, allemaal silhouetten tegen het effen blauw of wit. Er trekken verder enkele sijsjes, een paar vinken, 2 troepen spreeuwen van ± 12 en ± 25 stuks (later meer en grooter troepen), een paar graspiepers, een keep. Na het ontbijt nog zwakke kraaientrek; af en toe kauwtjes, meest bonte kraaien. Vrij veel sijsjes, soms enkele, éénmaal 5; weinig spreeuwen; enkele vinken en nog minder kepen. Enkele boom- en gewone leeuweriken; een sperwer; een enkel graspiepertje.

Bij Dobbe 7 sijsjes af en toe meerdere. Verschillende kennissen zien samen roofvogels, hoogstwaarschijnlijk alle, in ieder geval 2 er van roode wiekels.

De 17de November met mooi weer en zwakke Zuidelijke tot Westelijke wind geeft zwakke vinkentrek, tegen den avond koperwieken en een watersnip.

13 en 14 November brengen niets bijzonders, hoewel het den 13den mooi weer is ¹⁾ (dan alleen wat koperwieken) en den 14den is het somber, 's middags regenachtig.

15 November is een beetje buig met N. wind; aan zee 's middags mantelmeeuwen en 2 (of 3) ridibundus exemplaren (misschien was 1 exemplaar *L. canus*). Verder vind ik dood aangespoeld 2 kauwtjes en 3 andere kraaivogels, waarvan 2 zwarte kraaien zijn en den 3den een roek. Over dit aanspoelen van roeken en kauwtjes, deelde mijn vriend van 't Sant me nog mee: Op 27 October aan het strand dood (ter hoogte van Alkmaar):

21 roeken (of zwarte kraaien?) en 6 kauwen, op 28 October: 9 roeken, (of kraaien?) 6 kauwen, 1 spreeuw, 1 leeuwerik.

Wat de oorzaak van dit massa-omkomen is geweest, weet ik evenmin als van 't Sant, maar waarschijnlijk lijkt me, dat de dieren met den geweldigen storm van 25 October, toen telefoonpalen en schuttingen om, en pannen van de daken, woeien, zijn verongelukt bij oversteken naar Engeland. Deze storm, een der ergste, dien we omstreeks dien tijd gehad hebben, begon uit het N. O. zoodat het misschien niet vreemd zou zijn te veronderstellen dat de dieren, met den wind schuin opzij, van wal staken ²⁾. Hij draaide daarna bij tot West, toenemend in kracht, een deel der of misschien al de dieren konden er niet meer tegen opkomen en zijn zoo in massa verongeluki. Geen der aangespoelde voorwerpen, noch van die van 't Sant, noch van de mijne, hadden eenige zichtbare teekenen van verwonding.

16 November geeft met droog weer en zwakke $\pm$ N. W.(?)-wind nog spaarzaam koperwieken; den 17den met bedekten lucht en vrij sterken N. W.-wind niets.

18 November een roode wiekel, tot den 22sten niets en dien dag zwakke trek van bonte kraaien, het strand langs. 21 November werd me bovendien nog een kleine alk van zee gebracht, 23 en 24 Nov. weer niets, maar den 25sten stormt het geweldig uit het N. W., afwisselend zon, grijze lucht, regen- en hagelbuien. Aan zee is het schitterend en ik moet weer even iets opmerken. Altijd en overal kun je lezen, dat je na stormen op het strand moet loopen; je vindt dan allerlei doode of uitgeputte vogels en ander moois. Menschen, die dat tot nu toe geloofd hebt, wordt wijs en gaat uit *tijdens den storm*, niet er na. Alleen moet deze natuurlijk min of meer op de kust staan, niet W.-Z. W., zelfs liever niet W., maar van W.-N. W. tot N.-N. W. en is de storm uit die richting, loopt dan als de kievit naar zee en kijkt daar uit uw oogen. Wat ná stormen te zien is, is in vergelijking tot *tijdens stormen* werkelijk niet de moeite.

Nu dan, 25 November stormt het uit het N. W., maar zóó pal staat de wind op de kust en met zoo'n kracht, dat je over de duinhelling loopen moet om niet nat te worden. Ik zie 5 vogels: 1 jonge vorkstaartmeeuw (*Xema sabini*), 1 jonge dwergmeeuw (*Larus minutus*; het 2de jong exemplaar van dit jaar), 2 mantelmeeuwen en 1 jager, waarschijnlijk *Crepidatus*, de kleine.

¹⁾ Maar de wind was Z.W. en de dag begon met dikken mist.

²⁾ Het kan best dat de dieren voor het laatst den grond raakten in Siberië of Rusland. Ze trekken dan via Helgoland, zonder daar op te houden naar Engeland, waar ze b. v. in het Humbergebied arriveeren. De afstand Helgoland-Engeland is al 450—500 K. M. Denk aan het rusten v.d. kraaien uit dit opstel op b. v. 26 October.

26 November stormt het nog flink, maar de wind is iets bedaard en nu N. Hoopen meeuwen; *Larus marinus*, *argentatus*, *Rissa tridactylus* en ook *Xema Sabinei*, weer een jong exemplaar. Verder 1 strandlooper en 1 jager (*crepidatus*?), die achtereenvolgens door verschillende meeuwen wordt achtervolgd. Aan het strand en binnenlangs zeer geregeld een zwakke trek van bonte kraaien, 27 en 28 November niets, maar 29 November ga ik 's middags met mijn vriend naar zee en dan doen we een fijne waarneming. Eerst een doode *Oidemia nigra* en kraaivogel; tevens de vlerken van een onbekenden eend. Verder *Larus marinus*, *argentatus*; *ridibundus*, *canus* en *Rissa* en het mooiste van al: 1 oud exemplaar van *Xema Sabinei*.

»Eerst kwamen er 2 meeuwen langs en toen ik die zag gaan, dacht ik, behalve blauwgrijs aan den kop, opeens gevorkte staarten te zien. Toen kwam er een meeuwtje aan, slank, snel vliegend tegen den storm in en ik dacht een oogenblik geleden 1 of beide van de 2 vorige, waaraan ik twijfelde, te hebben zien terugvliegen. Ik waarschuwde Piet, toen ik het dier zag aankomen en omdat het zoo regelmatig tegen den wind in ging, schoten we ieder aan een kant en de vogel passeerde op $3\frac{1}{2}$ à 4 M. afstand van onze gezichten, precies midden tusschen ons door. Zeer duidelijk nam ik het blauwgrijze achterhoofd (als bij de jongen) waar en den uitgespreiden, regelmatigigen vorkstaart. Eenige twijfel omtrent zekerheid van waarneming was uitgesloten. Bovenkant vleugels blauw; onderkant zuiver wit; vleugelpunten zwart of niet zwart, dat weet ik niet. Zwarte staartzoom ontbrak. Staart wit.

Toen ik naar beneden keek, zag ik Piet's glunderend gezicht en hij het mijne.

»Fijn jo! dat laptten we 'em. »Intusschen schemert het al; zeilende meeuwen, roode lucht met rosse weerspiegeling in het water.«

Ik wijd over deze waarneming zoo uit, omdat dit tevens publicatie is van de eerste waarneming van een oud *Xema Sabinei*-voorwerp in Nederland, waar een volwassen exemplaar nog nooit buitgemaakt of waargenomen was. We zullen hem later met zeer sterken storm weer ontmoeten. Het dier is oneindig veel moeilijker te herkennen dan de jonge voorwerpen, daar alleen het zien van den staart (waarvoor men den vogel dicht bij zich moet hebben) overtuigend bewijs met zich brengt. De laatste van de maand brengt niets; we gaan December in.

December. De 1ste van de maand wordt me 's avonds, nadat een enorme storm uit het Westen is opgestoken, een levende fuut gebracht, oud exemplaar, waarschijnlijk ♂ aan zee, uitgeput op het strand gevonden. Den volgende dag stormt het geweldig en de wind is N.W. geworden, wat dus een goede dag voorspelt:

Ik zag dan ook fijne dingen en wel in deze volgorde:

- 1 jongen vorkstaart.
- 1 » »
- 1 stormvogel (*Proc. pelagica*).
- 3 dwergmeeuwen.
- 1 jongen vorkstaart.
- 1 dwergmeeuw.
- 5 dwergmeeuwen.
- 2 »
- 2 »
- 1 jongen vorkstaart.
- 1 ouden vorkstaart.
- 1 ouden vorkstaart + 1 jongen vorkstaart + 1 dwergmeeuw.
- 1 dwergmeeuw.
- 1 jonge dwergmeeuw.
- 1 dwergmeeuw.
- 1 »
- 2 dwergmeeuwen.
- 3 »

De oude vorkstaarten waren schitterend: één zeer slank, de 2e erg gehavend met een slagpen los en zijn staart verwaaid.

Van de dwergmeeuwen is het mogelijk dat 4 van hen al eerder geziene vogels waren, zoodat er dan nog 17 overblijven.

»Van die oude vorkstaarten zullen er wel meer zitten, maar het is heel moeilijk ze als zoodanig te constateeren, doordat de vleugels blauw zijn met zwarte punt, als bij kleine zee- en drieteenmeeuwen. De achterkop leverde echter nogal een duidelijk begin-herkenningsteeken.

Ik geloof beslist dat vorkstaarten en dwergmeeuwen, ook stormvogeltjes, veel meer in ons land voorkomen, dan tot dusver geloofd is, maar dat de zeldzaamheid van hun voorkomen meer ligt aan de zeldzaamheid van de waarnemers of den zeldzamen tijd, dien ze er voor vrij hebben, met of zonder hun wil.

Verder waren er aan zee nog oude en jonge exemplaren van *Larus marinus*, *argentatus*, *canus*; weinig oude drieteenmeeuwen en geen jonge. Een groote eend¹⁾ vliegt nog over en 2 x zag ik strandloopers langs vliegen, die niets van strandloopers hadden. »Als het maar geen franjepooten zijn.«

3 December niets en 4 December 2 maal een roode wiekel; 's morgens bovendien 20—30 kieften, die naar zee trekken; 's avonds een watersnip.

De 5e December brengt nog zwakken kraaientrek met 3° vorst en zwakken Z. wind; in het geheel passeeren in 20 minuten 16 stuks. Eerst hield ik ze voor bonte, maar de laatste twee waren roeken (of zwarte kraaien?), zoodat ik het niet weet. Verder een eigenaardig verschijnsel:

Honderden meeuwen trekken met enorme vaart in breede stroomen het binnenland in, op het Zuiden aan; het geheele aantal liep per slot in de duizenden. Op het bouwland groote troepen leeuweriken. Bij Dobbe een houtsnip in een welslootje; 1 wulp, 1 houtduif, wat kneutjes, een paar graspiepers. In den polder enkele duizenden kieften met goudplevieren, enorme benden, colonnes, weilanden vol en steeds arriveeren er nieuwe; 3 reigers, 4 watersnippen en 1 bokje; ook een bokje of watersnip.²⁾ Af en toe boom- en gewone leeuweriken; 2 ganzen (spec?), een 2de houtsnip, nieuwe leeuweriken en een witgatje, 5 zanglijsters of koperwieken. Langs de zeereep flinke roekentrek. »Roeken houden graag de zeereep.« 's Avonds trekt een watersnip over.

Den 6den December brengt meer; het vriest 's morgens 4° en de wind is zwak en Zuid, maar scherp.

's Morgens om 7.30 naar Dobbe: spreeuwen in troepjes langs trekkend en in den polder wolken kieften, vermengd met goudplevieren; in zulke enorme benden verheffen ze zich en scheren ze zwoegend laag langs den grond, dat het ruischen en suizen der vleugels 100 Meter ver te hooren is. Hun aantal schatte ik in de tienduizenden; nog nooit zag ik zulke wolken.

Een snip, die niets zegt, en 6 watersnippen langs onbevroren wellen, 1 groote lijster, 1 zanglijster, 1 kramsvogel, 1 waterral. 's Middags krijg ik een kleine alk en mantelmeeuw aan het strand gevonden. 's Avonds in den polder kieften en goudplevieren.

7 December brengt niets en de 8ste 's avonds in het donker een paar sneeuwgorzen aan zee³⁾; de volgende dag een paar leeuweriken en 1 wulp, aan zee een ♂ en ♀ sneeuwgorz, hoogstwaarschijnlijk het paar v/d vorigen avond. 8 en 10 Dec. in Leiden groote gele kwikstaarten, de 11de, 12de en 13de kieften; de 15de weer. 14 December joeg ik bovendien van een hellinkje in het duin 4 watersnippen op. De 16de December weer niets en den volgende dag, met helder weer en N.-N. O. wind, zwakke trek van bonte kraaien. Aan het strand veel meeuwen, waaronder 1 vorkstaartmeeuw en een groote troep strandloopers, waarschijnlijk drieteen.

18 December vriest het 's morgens 2°, 's avonds 3°. Zonnig; weinig wind, doch die is scherp.

's Morgens een sperwer en 's middags kieften, groote gele kwikstaart en sperwer.

De 19de wordt een roofvogeldag; 's morgens vriest het ± 6° en er is geen wind. Later zeer zwakke Z.-Z.O. wind. Zonnig; om 7.30 naar Dobbe:

2 spreekwentreepen, 1 of meer kepen, 1 reiger, 1 vink, 1 koperwiek; 1 smelleken; weer 1 koperwiek, 3 leeuweriken, 1 merel, 1 sperwer ♂ met gevangen vogel, hoogstwaarschijnlijk kneu. Weer een koperwiek (ik dacht even aan beflijster in de vlucht).

Een sperwer ♂, die een leeuwerik vangen wil, doch het lukt niet; een smelleken of sperwer, die 2 spreekwentreepen achtervolgt; 1 koperwiek, 1 en later 3 spreekwentreepen, 1 watersnip⁴⁾, 1 goudplevier, 1 watersnip en tenslotte nog een⁴⁾. Zwakke trek van bonte kraaien, soms roeken; 2 sijsjes, 1 groenvink, 3 goudplevieren, 3 sijsjes, 1 watersnip, 1 leeuwerik; tenslotte

¹⁾ Bergeend waarschijnlijk.

²⁾ Dit dier zei bij het opvliegen heel zacht »uuk«.

³⁾ »Trie-lel, trie-lel...« heel snel, sterk herinnerend aan den triller v/d groenvink.

⁴⁾ Deze watersnip riep niets.

de vogel, die een havik moet zijn geweest (enorme sperwertype-vogel)¹⁾; 12 goudplevieren en even later ± 80 . »Geen enkele kiest of kramsvogel«.

De 20ste brengt Z. wind en 4 à 5° vorst; 's morgens om 7.30 naar Dobbe.

Een troep van ± 10 groote lijsters, 3 sijsjes+groenling; den heelen morgen spreeuwen in breede troepen, nooit bar groot (hoogstens 30); 1 graspieper; een korrende kraai maakt me attent op een slechtvalk; enkele koperwieken.

21 December: 1 merel, 3 sijsjes, 2 watersnippen. 's Middags wordt me een doode meerkoet gebracht met aangegroeid kapotten poot; de 22ste begint zacht, maar 's avonds gaat het flink vriezen: 's morgens in Hoogwakers Bosch hoogstwaarschijnlijk een houtsnip; 2 watersnippen, een goudplevier; *bonte kraaien trekken nog zwak, maar duidelijk*; 1 doode L. argentatus, (jong). 's Middags 4 ganzen. 23 December weer $\pm 5^\circ$ vorst en $\pm Z.$ wind, enkele merels, 5 fraters of barmsijzen (ik dacht de laatste); 4 leeuweriken, wat spreeuwen, enkele sijsjes; 1 watersnip. In het duin 1, later 7, groote lijsters, 8 ganzen (spec.?) Een sperwer σ ; 's middags 1 goudplevier, 1 Kievit. Den 24sten 1 watersnip en 1 roode wiekel.

26 December aan zee 5 wulpen en een groote troep strandloopers. Enorme hagelbuien.

Den 27sten heeft het 's nachts flink gesneeuwd:

1 Roode wiekel, fraters of barmsijzen, sijzen, enkele groote lijsters²⁾, veel spreeuwen; boom- en gewone leeuweriken, een enkele graspieper, merels, koperwiek, een kramsvogel, 1 watersnip. »Ik dacht ook van morgen enkele sneeuwgorzen te zien«; wulpen.

27 Dec. slaat een sperwer σ op een grooten bonten specht σ ; een V van 22 en een 2e van 41 wilde ganzen. Aan zee 5, ± 40 en ten slotte 2 strandloopers.

28 Dec. maken de bonte kraaien me attent op een sperwer (waarschijnlijk σ), af en toe boomleeuweriken; 2 kramsvogels, 1 koperwiek; 1 groote gele kwikstaart.

29 Dec. maakt een kraai me attent op een σ sperwer en een piepend vogeltje op een 2de. De 30ste niets van belang en de laatste van het jaar een roode wiekel en buizerd; een kennis ziet 1 wiekel en 8 ganzen; tegen het eind van den middag een houtsnip, opgejaagd door jagers, een eind verder. Die schieten een konijntje vóór het jaar om is!

Het nieuwe jaar 1918, zet in met vorst en scherpen wind.

Den 2den vertoonen zich aan zee 2 sneeuwgorzen en 2 futen trekken de branding langs; 3 groote eenden³⁾ en later nog een of een gewone wilde. Van 3 tot 11 Januari zit ik in het Oosten van het land. 's Avonds als ik thuis kom, worden me gebracht 1 zeekoet, 1 alk (geboren in 1917), 2 oudere alken, 1 Noordsche stormvogel, allen dood gevonden aan zee. Den 12den vind ik 's morgens dood 1 Jan van Gept, 1 alk en 1 meerkoet en er worden me nog gebracht 1 alk, 1 zeekoet, 1 papegaaiduiker en 1 zwarte zeeëend.

Den volgenden dag vind ik aan zee⁴⁾ (naar den kant van Katwijk):

2	vleugels + borstbeen	van	Fulmarus glacialis,
2	» + »	»	Larus argentatus,
2	» + »	»	» canus,
2	» + »	»	Rissa tridactylus,
2	» + »	»	Fulmarus glacialis,
2	» + »	»	Fulica atra,
2	» + »	»	Oidemia fusca,
2	» + »	»	Zeeëend of kraai (gehavend).

Bovendien vleugels, lichaam en pooten van den papegaaiduiker en een vlerk van Larus

¹⁾ Zie »Roofvogels«, D. L. N. 1 Maart 1918.

²⁾ Deze groote lijsters zag ik daar altijd; het zullen waarschijnlijk altijd dezelfde geweest zijn.

³⁾ Waarschijnlijk bergeend.

⁴⁾ Hoewel deze dieren dood aanspoelen, noem ik ze, omdat ze een mooi overzicht geven over de bevolking van onze kust in een bepaalden tijd.

glaucus, den burgemeester; tenslotte 1 gaaf exemplaar van den Noordschen stormvogel, *Fulmarus glacialis*, oud, die van eergister was jong.

Ik zag verder 2 strandloopers, 3 maal een eend (*A. boschas*?) en »tenslotte 5 mooie dieren met heel witte achterlijven, voorlijven donker, ik denk brand-ganzen, vlogen in rij achter elkaar». ¹⁾ Den 14den 1 doode papegaaiduiker en 2 vleugels en borstbeen van Noordschen stormvogel. 's Avonds wulpen; den 17en weer een rood wiekeltje en hoogstwaarschijnlijk een slechtvalk; den 18den een kramsvogel (dacht even aan beffijster) en goudplevieren; 's Avonds wordt me 1 doode *Larus canus* gebracht. Den avond van den 20sten wordt me een ♀ brilduiker (*Glaucula clangula*) gebracht, aan zee gevangen. Den volgenden dag brengen ze een mooie zilvermeeuw en den 23sten een alk. Den 27sten een houtsnip in het hakhout opgejaagd; dood een *Rissa tridactylus* en een alk of zeekoet; 28 Januari schijnt de leeuwerik terug te trekken. Den laatsten van de maand wordt me 's avonds een doode ♂ zwarte zee-eend gebracht.

In Februari is er een hoop te zien; de overwinterende vogels komen los, zingen en spelen dat het een lust is, doch wat trek betreft, valt er betrekkelijk weinig waar te nemen. 3 Febr. een sperwer en in den polder eerst ± 1 , dan ± 2 dozijn goudplevieren; 4 Februari een kieft, 's morgens in het schemer, en later waarschijnlijk een roode wiekel; 5 Febr. weer de laatste; den 6den weer 2; den 9den 's morgens in schemer 1 of 2 wulpen; den 15den 2 kramsvogels en wat koperwieken, zoodat omstreeks dezen tijd de terugtrek schijnt te beginnen; den 16den weer een kievit, weer koperwieken en een kramsvogel, net als den vorigen dag, die er dus schijnt te blijven hangen; ik geloof dat dat hierdoor komt:

De terugtrek is begonnen (leeuweriken, kieften, kramsvogels, koperwieken) en wanneer het zacht weer was, zou je van de beide laatste weinig merken, maar nu wachten ze op beter weer en gaan nog niet terug. Een of meer kramsvogels, bonte specht.

Den 17den 1 kramsvogel en 26 kieften; later 8 kramsvogels en enkele daarna, 3 troepen kieften, daarop meer, 1 goudplevier, een troep kramsvogels; den 19den 's morgens koperwieken; den 23sten trekken boomleeuwerik en kramsvogels over, 1 houtsnip, 2 of 3 roode wiekels. 24 Februari weer 8 kramsvogels, 1 smelleken, 1 ransuil, aan zee resten van 1 *Fulmarus glacialis*, 1 *Rissa tridactylus* en 1 jong exemplaar van *Rissa* of *Larus canus*.

Den 27sten Februari nog een troep kieften en den laatsten 's avonds ± 10 rustende koperwieken.

Maart zet in.

Den 1sten trekt de boomleeuwerik door, 's morgens in het schemer.

Den 2den wordt me 's avonds een levende fuut gebracht, aan het strand gevangen, totaal versuft. Ik breng het dier op 3 Maart, als het volkomen opgeleefd is, weg in den polder; meer kieften arriveeren; den 5den Maart een roode wiekel; den 6en een sperwer ♂.

10 Maart brengt 5 kramsvogels, een goudplevier; kieften trekken het Noorden in en aan zee scholjakken, strandloopers (spec.?) en hier en daar wat zwarte zeeëenden (waarvan ik onder een troepje van ± 8 , 2 ♀♀ zag). Maar het machtigste, mooiste en interessantste is iets, wat ik voor 't eerst van mijn leven zag: geweldige futentrek over zee. Om een denkbeeld van hun talrijkheid te geven, kan ik zeggen dat er op een K.M. zee langs de kust (en naar buiten zoover je kon zien), minstens 200 futen lagen, niets dan witte borsten. Schitterend in de zon... Er waren ♂♂ met reeds mooie bakkebaarden onder. De eerste witte kwikstaarten scharrelen op het bouwland rond, 7 stuks.

12 Maart trekken de eerste kraaien terug en den 13den kieften talrijker; den 17den trekt bonte specht door; een sperwer; 2 boomleeuweriken; den heelen dag door passeeren verder kieften, meest kleine troepjes; 1 kramsvogel, reigerterugtrek (8 stuks zee langs).

18 Maart 's morgens en 's avonds wulpen; deze komen den 19den weer langs, den 20sten weer.

21 Maart vind ik de roodborsttapuit terug, 's avonds een koperwiek; 22 Maart is een dag van sterken koperwiekentrek en eveneens van bonte kraaien; een keep en vrij veel vinken;

¹⁾ Dat moeten brandganzen geweest zijn.

een tureluur. Bovendien kreeg ik dien dag sterk den indruk dat er gaaien terugtrokken. Den 23sten nog eens kraaiëntrek; den 24sten trekt een watersnip over; nog kiestendoortrek; 28 Maart aan zee een strandlooper, vrij veel scholjakken, enkele zilvermeeuwen en *Rissa* of *L. canus*-exemplaren; 29 Maart de eerste stag; 30 Maart hoorde ik eindelijk de eerste tiftjaf, 7 of 8 sijsjes, 2 wulpen. Den laatsten van de maand een roofvogeltje, hoogstwaarschijnlijk smelleken.

Den 1sten April hoorde ik 's morgens in het maanlicht een mij onbekende vogel, wat misschien een watersnip geweest is.¹⁾ De eerste grutto vertoont zich eindelijk en er heerscht zwakke, doch duidelijke trek van bonte kraaien en kauwtjes. Den 2den een keep en 's avonds wordt me een zeekoet in trouwcostuum gebracht, aan het strand gevonden.

Den 3den April dood gevonden aan het strand: 1 ♂ zwarte zeeëend, 1 papegaaiduiker, 1 spreeuw, 1 zeekoet; 3 ganzen trekken zee langs; 2 bontbek- of strandpleviertjes, veel scholjakken. Nog trek van bonte kraaien en kauwtjes en aan het strand 's middags resten gevonden van 1 zwarte zeeëend ♀, 1 kleine alk en 1 papegaaiduiker. In het duin vloog een groote troep steltloopers over, die me herinnerden aan witgatjes.

4 April een sperwer (♀?), den 6den een keep en dan ben ik tot 11 April weer van huis en als ik terug kom, is de boompieper er ook, maar die kwam waarschijnlijk al eerder, want ik hoorde het dier in Bussum den 10den al. Den 13den een sperwer of valk, waarschijnlijk den eersten en den 18den moet er een enorme tapuitendoortrek geweest zijn, want juffrouw Cool²⁾ deelde me mee, dat ze er omstreeks 100 telde 's avonds in de duinen langs den Beethovenweg. Den 19den een roofvogel, waarschijnlijk roode wiekel en »ik geloof vast en zeker bij het kolfbaanhotelletje een grasmusch te zien.« Den 20sten 1 of 2 kepen, en een sperwer (♂?); 21 April wulp en 2 of 3 beflijsters scharrelen rond op de plek, waar het Hoogwakers Bosch verdwenen is; de eerste boerenzwaluw (kennis).

22 April spint de duinsnor al en een ♂ beflijster met schitterend witte bef zoekt zijn voedsel in het gewezen Hoogwakers Bosch; den 23sten hoor ik 's avonds weer het dier, dat misschien een watersnip is, den 24sten trekken 5 lepelaars over, het Noorden in en 's avonds scharrelt de beflijster weer rond, 26 April wat vinken (?) en 1 keep. Intusschen hoorde een kennis 24 April den koekoek terug en een ander den 25sten, en den 27sten jaagt 's avonds een gierzwaluw om den toren van Noordwijk-Binnen; 26 April hoorde een andere kennis den nachtegaal weer.

Den 1sten dag van Bloemaand zie en hoor ik eindelijk met zekerheid de grasmusch en het stikt in het duin plotseling van de paapjes; 28 April hoorde een kennis al meerdere braamsluipers. 3 Mei komen er nog wat late vogels door: een kraai, (zoo goed als zeker bonte), een regenwulp, 4 reigers, veel gele kwikstaarten, alles langs zee of de zeereep; een roode wiekel ♂, nog een reiger, veel groote sterns en vischdieven; 2 grutto's of rosse grutto's; een ♀ torenvalk. 's Avonds gierzwaluw, en weer het »krè-èk« (v/d watersnip?) gehoord in den polder. 5 Mei eindelijk voor het eerst de wielewaal gehoord; een roofvogeltje, dat een smelleken moet zijn geweest; aan zee honderden, misschien enkele duizenden sterns.

's Avonds probeert een paar buizerden de eieren te rooven van een kiestenpaar in het duin. Het schemert al, als de logge dieren daar hun slag trachten te slaan, maar ik geloof dat het ze ten slotte niet lukt.

7 Mei zit eindelijk de klauwier weer op den telegraafdraad naast het gewezen Hoogwakers Bosch en 2 kraaien passeeren als de zon ondergaat, waarvan de eene een bonte is; de 2de zal het ook wel geweest zijn, maar dat kon ik niet zien.

8 Mei trekt een klauwier nog door, want hij zat in onzen populier. 's Avonds een roode wiekel; 10 Mei vind ik weer regenwulpen, trekkend langs zee; dan zit ik tot 's avonds 12

¹⁾ Ik noteerde het geluid als »gu, gu — gu, gu«. Een eind verder hoorde ik datzelfde geluid weer, maar scherper zoodat het naar het »krè-èk« v/d watersnip uit den nacht van 23 op 24 Juli (zie blz. 1) toeging, en we zoodoende een heele reeks van scherper wordende geluiden krijgen zouden.

²⁾ Woonde dezen winter in Noordwijk.

Mei in het Oosten v/h land en 18 Mei weer regenwulpen en 26 Mei vind ik ze alweer: »Zoo nu en dan trokken er de laatste dagen ook al eens kiesten en wulpen door; aan zee nog aldoor vrij veel scholjakken: ongepaarde vogels. (?) Uit het eerste »al« volgt dat deze dieren werkelijk al zwervend zijn: jonge of ongepaarde vogels of dieren, wier broedsel mislukt is; en uit het 2de »nog« blijkt dat de ongepaarde scholjakken, de vrijgezellen, niet van het strand zijn weg geweest. Zoo gaat Juni in, Juni over!

(Wegens tijdgebrek stel ik het maken van enkele opmerkingen, die ik aan het opstel had willen toevoegen, tot later uit).

Noordwijk a/Zee.

JAN VERWEIJ.

EPILOBIUM LANCEOLATUM SEB. ET MAURI.

(Een nieuwe plant voor de Nederl. Flora.)

ET het doel het geslacht *Epilobium* te onderzoeken, heb ik dit jaar de meest verschillende soorten uitgezaaid, en zoo kreeg ik door de vriendelijke bemiddeling van Dr. A. de Wever, te Nuth, Z. Limburg, ook zaad van bovengenoemde plant, die, zooals hij mededeelde, zeer veel bij hem in de buurt voorkomt. Hijzelf heeft deze soort reeds vermeld en beschreven in het Maandblad, dat door het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg wordt uitgegeven, doch het is toch wel van belang, er hier nog even op terug te komen.

Deze fraaie plant heeft een verspreidingsgebied en komt ook over geheel Midden-Europa voor, terwijl ze in het zuidelijk aan ons grenzende Duitsche en Belgische gebied algemeen is. Haar aanwezigheid in Z. Limburg, dat, wat geologische geaardheid betreft, van genoemde streken niet zoo sterk verschilt, is dus alleszins begrijpelijk, hoewel het natuurlijk ook best mogelijk is, dat zij zich in de laatste jaren pas zoo heeft uitgebreid. Volgens Dr. de Wever komt ze bij ons bijna uitsluitend in holle wegen voor.

Van het soortenrijke geslacht *Epilobium* kwamen tot nog toe bij ons 8 soorten voor en wel:

Epilobium angustifolium L., *E. hirsutum* L., *E. montanum* L., *E. parviflorum* Schreb., *E. adnatum* Griseb. (*E. tetragonum* L.), *E. roseum* Schreb., *E. obscurum* Schreb. (*E. virgatum* Fr.), *E. palustre* L.

Wegens zijn afwijkenden bloemvorm wordt *E. angustifolium* tot de groep (sectie) *Chamaenerion* gebracht.

Alle overige inlandsche soorten vallen onder de sectie *Lysimachion*.

Men verdeelt nu, zooals iedereen, die planten gedetermineerd heeft, wel weet, deze sectie al naar de stempels uitgespreid staan of knotsvormig zijn, weer in twee groepen. Tot de eerste behooren *E. hirsutum*, *parviflorum*, *montanum*, tot de tweede *adnatum*, *obscurum*, *roseum* en *palustre*. Onze nieuwe soort komt nu in de sectie *Lysimachion* en heeft uitgespreide stempels.

Het is een overblijvende plant, die een hoogte van circa 5 dM. bereiken kan en zich vooral onder het midden reeds begint te vertakken. De stengels zijn bijna altijd rond en

